

Sammenhenger mellom motiverende leseopplæring og elevers leseferdigheter og leselyst

REFERANSER:

McBreen, M. & Savage, R. (2020). The Impact of Motivational Reading Instruction on the Reading Achievement and Motivation of Students: a Systematic Review and Meta-Analysis. *Educational Psychology Review*, 2021(33):1125–1163. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10648-020-09584-4>

Elever som strever med lesingen blir ofte demotiverte, noe som igjen fører til dårligere leseferdigheter og lite leselyst. Hvordan kan skolen hjelpe dem? Ifølge denne kunnskapsoversikten har tiltak som skal motivere til lesing og styrke leseferdighetene positiv effekt på elevers leseutvikling.

Bakgrunn

Kunnskapen vi har om utvikling av leseferdigheter blant barn og unge indikerer at denne utviklingen henger sammen med motivasjon for å lese (leselyst). Forskning peker blant annet på at elever som er motiverte for å lese, utvikler leseferdigheter raskere enn mindre motiverte elever, også når forskjeller i grunnferdigheter kontrolleres for. Videre vil elever som strever med lesingen ofte bli demotiverte, hvilket igjen fører til dårligere leseferdigheter og enda mindre leselyst. Tiltak (intervensjoner) som har som mål å øke motivasjonen for å lese, vil derfor også kunne føre til bedre leseferdigheter.

Motivasjonsteori sier at motivasjon bygger på en opplevelse av autonomi (selvråderett), kompetanse og en følelse av tilhørighet (for eksempel gjennom et sterkt lærer–elev-forhold). Forventingsteori legger til at motivasjon henger sammen med forventninger om (egen) måloppnåelse og det å oppleve oppgaven som meningsfull. Målsettingsteori¹ og attribusjonsteori² sier i tillegg at elevers målsettinger og overbevisninger om sammenhengene mellom resultatoppnåelse og evner, eller innsats, virker inn på lesemotivasjonen.

Formål

Denne systematiske kunnskapsoversikten³ og metaanalysen⁴ som inngår i den, undersøker sammenhengene mellom intervensjoner som har som formål både å motivere til lesing og å styrke

¹ **Målsettingsteori:** Begrep innen kognitiv forventningsteori som fokuserer på målet som motivasjonsfaktor, for eksempel om målet er å forstå stoffet eller bli best i klassen.

² **Attribusjonsteori:** Sosiopsykologisk begrep som omhandler hvordan individer forstår sammenhenger mellom fenomener, for eksempel om de forstår egen måloppnåelse som resultat av medfødte egenskaper eller innsats.

³ **Systematisk kunnskapsoppsummering/-oversikt:** En systematisk kunnskapsoppsummering tar utgangspunkt i et klart definert forskningsspørsmål eller mål og bruker systematiske og eksplisitte metoder for å identifisere, velge ut og kritisk vurdere relevant forskning, samt for å samle inn og analysere data fra studiene som er inkludert i oppsummeringen. Kunnskapsoppsummeringen resulterer ofte i en systematisk kunnskapsoversikt, som regel en artikkel eller en rapport, som gir en oversikt over temaet eller svar på forskningsspørsmålet.

⁴ **Metaanalyse:** Statistiske teknikker i en systematisk oversikt for å integrere resultatene av inkluderte studier i den systematiske oversikten.

skoleelevers leseferdigheter og elevers leseutvikling (ferdigheter og motivasjon).

Forskningsspørsmålene er:

1. Hva karakteriserer studier som undersøker lesemotiverende intervensjoner (for eksempel utvalgskarakteristikk eller teoretiske rammeverk)?
2. Hvordan påvirker lesemotiverende intervensjoner elevers leseferdigheter?
3. Hvordan påvirker lesemotiverende intervensjoner elevers leselyst?
4. Hvilke særtrekk ved forskjellige lesemotiverende intervensjoner modererer (endrer) virkningen av intervensjonen på elevenes leseferdigheter og leselyst?

Inkluderte studier

Metaanalysen inkluderer til sammen 49 artikler, inkludert grå litteratur⁵, fra tidsrommet 2007–2020. Utvelgelsen av relevante artikler fulgte følgende kriterier:

- Studier som undersøkte lesemotiverende intervensjoner.
- Studier som målte innvirkningen av leseintervensjoner på leseferdigheter (fonologisk forståelse, leseflyt, ordforråd, leseforståelse) eller leselyst (mestringstro, verdi knyttet til leseaktiviteten, indre motivasjon, helhetlig motivasjon). Studier som ikke undersøkte motivasjon eller undergrupper av motivasjon eller som fokuserte på andre fag (for eksempel matematikk), ble ekskludert.
- Studier som enten var randomiserte kontrollstudier⁶ eller kvasiekperimentelle studier⁷. Kvalitative studier⁸, kasusstudier⁹ og liknende studier ble ekskludert.
- Skolebaserte studier som omfattet elever mellom 5 og 18 år.
- Studier som inkluderte både tiltaksgrupper¹⁰ og kontrollgrupper¹¹. Studier uten kontrollgruppe ble ekskludert.
- Studier som oppga data som kunne brukes til å regne ut effektstørrelser for resultater av før- og ettertester¹² på tvers av betingelser, som tiltaks- og kontrollgrupper.
- Studier som var publisert på engelsk.

Artikkelen sier ikke noe om geografisk fordeling av studiene.

⁵ **Grå litteratur:** Artikler og dokumenter som er upublisert eller som ikke er publisert gjennom de tradisjonelle kommunikasjonskanalene for forskning, for eksempel upubliserte forskningsstudier, avhandlinger eller offentlige utredninger.

⁶ **Randomisert kontrollstudie (RCT):** Et studiedesign hvor deltakerne er randomisert (tilfeldig fordelt) til en tiltaks- og kontrollgruppe. Resultatene blir vurdert ved å sammenlikne utfall i behandlings-/tiltaksgruppen og kontrollgruppen (r).

⁷ **Kvasiekperimentell studie:** En tilnærming hvor man deler deltakerne inn i grupper som ikke er en 100 % tilfeldig fordeling, f.eks. fordeling ved hjelp av annen hver, fødselsdag eller ukedag/dag i måneden. Kvasirandomisering kan se tilfeldig ut, men fordelingen er forutsigbar og det er mulig å manipulere hvem som fordeles til hvilken gruppe.

⁸ **Kvalitative data:** Representasjoner av menneskers handlinger, utsagn og kultur, hovedsakelig representert som tekst (innhentet via observasjoner, intervju o.l.). Målet med forskning basert på kvalitative data er ofte å redegjøre for aktørens forståelse og intensjoner (meningssammenhenger).

⁹ **Kasusstudie:** Studie som inkluderer individer (kasus) med et utfall, for eksempel dysleksi eller et stigma.

¹⁰ **Tiltaksgruppe:** En gruppe som mottar intervensjoner, for eksempel ekstra ressurser. I en eksperimentell studie gir man individer, grupper, enheter eller lignende noe som ikke allerede eksisterer.

¹¹ **Kontrollgruppe:** En gruppe som brukes som sammenligning for en tiltaksgruppe. Den har lignende karakteristika som tiltaksgruppen, men mottar et alternativt tiltak eller ingen tiltak.

¹² **Før- og ettertest:** Innhentning av data fra tiltaks- og kontrollgruppene både før og etter tiltaket.

Resultat

Metaanalysen av studiene viser, til tross for variasjon i effektstørrelser, at tiltakene generelt hadde en positiv innvirkning på elevenes leseferdigheter og lesemotivasjon. Hva gjelder leseferdigheter, viser metaanalysen at tiltakene hadde moderat, men positiv og signifikant innvirkning på leseforståelse, leseflyt og ordlesing. Metaanalysen viser videre at tiltakene hadde en signifikant og positiv innvirkning på elevenes mestringstro, verdi knyttet til lesing og generell motivasjon. Forskerne uttrykker forundring over at metaanalysen ikke viser noen innvirkning av tiltakene på elevenes indre motivasjon for å lese. Indre motivasjon forstås som at eleven ser lesing som en meningsfull aktivitet i seg selv. En mulig forklaring på tiltakenes manglende effekt på dette punktet kan være at det er vanskelig å påvirke elevenes indre motivasjon i en skolekontekst. Forskerne peker likevel på at den verdi elevene tillegger lesing henger sammen med deres indre motivasjon, og at tiltakene førte til at elevene tilla lesing større verdi. Slik sett kan tiltakene likevel ha virket positivt inn på elevenes indre motivasjon.

Kunnskapsoppsummeringen identifiserte to hovedtema på tvers av resultatene i de 49 inkluderte studiene: (1) leseferdigheter og (2) leselyst. Studien rapporterte til sammen 109 effektstørrelser¹³ knyttet til leseferdigheter (blant annet 68 for leseforståelse, 20 for leseflyt, elleve for presisjon, syv for fonologisk forståelse og tre for generelle leseferdigheter) og 57 effektstørrelser knyttet til leselyst (blant annet ti for indre motivasjon, 20 for mestringstro, 14 for verdi knyttet til lesing og 13 for generell motivasjon til å lese). Indre motivasjon ble definert som indre driv, for eksempel å lese for lesingens skyld og ble målt på forskjellige måter, blant annet som nysgjerrighet eller engasjement. Mestringstro ble definert som tro på egne leseferdigheter og ble målt for eksempel ved hjelp av skalaer hvor elevene indikerte hvor kompetente de følte seg. Verdi knyttet til lesing ble definert som viktighet knyttet til lesing og målt for eksempel som interesse for og holdning til lesing. Generell motivasjon til å lese ble målt som en kombinasjon av indre og ytre motivasjon, mestringstro og sosial motivasjon.

Intervensjonene varierte både i hvem som implementerte dem (lærer, forsker eller begge), varighet (fra seks måneder til én time), gruppestørrelse (hele klasser eller mindre grupper), gruppesammensetning (gjennomsnittlige elevgrupper eller grupper med elever i risikozonen for lesevansker) og skoletrinn (fra barneskole til og med videregående skole). Den vanligste intervensjonsmodellen (14 studier) fokuserte på elevenes selvregulering ved å lære dem opp til å bruke kognitive eller metakognitive strategier, som å planlegge, overvåke og evaluere egen læring og motivasjon. I seks studier fokuserte intervensjonen på motiverende leseundervisningspraksiser, som for eksempel bruk av autentiske eller interessante tekster, eller ved å knytte tekstene sammen med motiverende aktiviteter, for eksempel naturfagsaktiviteter eller leseater («readers' theatre»). Fem studier undersøkte intervensjoner som baserte seg på målsettings- og/eller attribusjonsteori og tok sikte på å få elevene til å anse deres måloppnåelse, enten de lyktes eller mislyktes, som et resultat av foranderlige prosesser, som for eksempel elevenes innsats eller hvordan elevene snakket med eller om hverandre. Intervensjonene i de resterende 24 studiene kombinerte ovennevnte tilnærminger.

Hva gjelder modererende faktorer, viser metaanalysen at tiltak som var utformet av forskeren selv, hadde større effekt enn generelle/universelle tiltak både når det gjaldt elevenes leseferdigheter og deres leselyst. Videre hadde tiltak hvor tiltaksleder (lærer eller forsker) fikk opplæring i

¹³ **Effektstørrelse:** Betegner hvor uttalt eller markant en forskjell eller sammenheng er. Eksempelvis kan en forsker undersøke forskjellen mellom det å motta et gitt tiltak versus ikke å motta tiltaket.

implementering av tiltaket større effekt enn i tilfeller hvor tiltaksleder ikke fikk slik opplæring. Gruppestørrelse, tiltaksleder, elevkarakteristikk (lesevaner eller ei) eller elevenes alder (skoletrinn) modererte ikke effekten av tiltakene på verken leseferdigheter eller leselyst. Sånn sett kan det argumenteres for at terskelen for å sette i verk tiltak for å styrke elevenes leseferdigheter og -lyst bør være lav – det meste har en positiv effekt.

Implikasjoner

Flere av studiene som er inkludert i metaanalysen var av såpass lav kvalitet at det er vanskelig å trekke tydelige konklusjoner om effekten av leseorienterte intervensjoner på leseferdigheter og leselyst. I tillegg er grenseoppgangen mellom intervensjoners innvirkning på henholdsvis leseferdigheter og leselyst vanskelig å trekke. Flere studier på effekten av økt leselyst på elevers leseferdigheter etterlyses. Forfatterne flagger også bekymring over at det er spor av publikasjonsskjevhet¹⁴ i det empiriske materialet¹⁵. I tillegg benytter flere av studiene forskjellige teoretiske rammeverk som utgangspunkt og i varierende grad, hvilket gjør studiene til dels vanskelige å sammenligne.

¹⁴ **Publikasjonsskjevhet (publication bias) (systematisk skjevhet):** skjevhet som oppstår når kun en del av alle relevante data er tilgjengelig. Publikasjon av forskning kan være avhengig av retning og egenskaper ved resultatene. Studier hvor et tiltak ikke finnes å være effektivt, publiseres ikke alltid. På grunn av dette kan systematiske oversikter som ikke inkluderer upubliserte studier, overestimere effekten av et tiltak.

¹⁵ **Empiriske studier:** Betegner studier og resultater som er basert på forsøk eller observasjoner og ikke bare resonnering eller logikk.